

ARTYKUŁY

Agnieszka Kania-Chramęga¹

Okoliczności obciążające w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a k.k.)

Streszczenie

Artykuł poświęcono problematyce okoliczności obciążających, jakie przewidziano w nowym (a precyzując – w przyszłym) brzmieniu art. 53 § 2a k.k. Charakteryzując niniejszą kategorię wskazań sądowego wymiaru kary, w podjętych rozważaniach podkreślono, że choć ich normatywna obecność wzbudza pewne kontrowersje, to jednocześnie nie zagraża ona per se indywidualizacji i celowości wymierzanej kary. Nie kwestionując (przynajmniej w pewnym zakresie) pomocniczej roli analizowanej kategorii okoliczności, w opracowaniu zwrócono uwagę na to, że uwzględnienie wspomnianych czynników nie może zwłaszcza sprowadzać się do prostego algorytmu, lecz będzie wymagać każdorazowo przeprowadzenia starannego wartościowania.

Słowa kluczowe

Kara, wymiar kary, sądowy wymiar kary, okoliczności obciążające przy wymiarze kary.

¹ Dr Agnieszka Kania-Chramęga; Katedra Prawa Karnego i Postępowania Karnego, Instytut Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, adiunkt Uniwersytetu Zielonogórskiego, ORCID: 0000-0001-6246-3172.

1. Wprowadzenie

Regulacja art. 53 k.k., zasługująca w pełni na miano kamienia węgielnego sądowego wymiaru kary², pozostawała – przez wiele lat – jednym z trwalszych rozwiązań legislacyjnych w historii obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r. Niezależnie od podejmowanych prób nowelizacyjnych³, jedyna (skuteczna) ingerencja w treść wspomnianego przepisu została dokonana na podstawie ustawy nowelizującej z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego⁴. Na jej mocy katalog ustawowych okoliczności, wpływających na proces sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2 k.k.), został uzupełniony o nową determinantę, odwołującą się *verba legis* do popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia⁵.

Przełamaniem zasygnalizowanej tutaj, ogólnej stabilności regulacyjnej ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary pozostaje „odroczone” nowelizacja Kodeksu karnego⁶, która już w poważnym stopniu zmodyfi-

² Powyższym sformułowaniem określono przed laty odpowiednik obecnego art. 53 § 1 k.k. – art. 54 k.k. z 1932 r. Zob. B. Wróblewski, W. Świda, Sędziowski wymiar kary w Rzeczypospolitej Polskiej. Ankieta, Wilno 1939, s. 98.

³ Zob. w tym zakresie m.in.: A. Kania, Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego, Zielona Góra 2016, s. 253–255; *eadem*, Kierunki zmian w zakresie sądowego wymiaru kary (wybrane problemy w perspektywie najnowszych propozycji legislacyjnych), *Studia Prawnoustrojowe* 2019, t. 43, s. 155 i n.

⁴ Dz. U. z 2017 r., poz. 773.

⁵ Niniejsza okoliczność uległa w toku prac legislacyjnych zmodyfikowaniu, a precyzując rozszerzeniu podmiotowemu. W pierwotnej wersji znowelizowanego art. 53 § 2 k.k. przewidziano jedynie potrzebę surowszego karania sprawców przestępstw popełnionych „na szkodę małoletniego”. Jak przekonywano wówczas: „Wprowadzenie dodatkowej okoliczności do dyrektyw wymiaru kary spowoduje, że sądy wymierzając karę, we wszystkich sprawach karnych będą zobowiązane do sprawdzenia, czy przestępstwo nie zostało popełnione na szkodę małoletniego. W przypadku ustalenia, że tak było, sąd powinien wymierzyć karę wyższą niż w przypadku przestępstwa analogicznego, ale popełnionego bez szkody na małoletnim. Zmiana w art. 53 § 2 k.k. powoduje, że przedkładany projekt kompleksowo chroni dobra małoletnich. Ochrona odbywa się bowiem nie tylko przez przyzmat przepisów, w których wprost wprowadzono znamię małoletniości ofiary, ale także poprzez obowiązek uwzględnienia dóbr małoletniego w każdej sprawie karnej” – zob. Uzasadnienie do przedstawionego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, s. 7, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=846>; dostęp 12 kwietnia 2023 r.

⁶ Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2022 r., Dz. U., poz. 2600. Pierwotnie jako datę wejścia w życie znowelizowanego

kuje dotychczasowe ujęcie art. 53 k.k. Komparatystyczne zestawienie jego dawnej oraz nowej (przyszłej) redakcji pozwala zauważyć, że o ile *status quo* w zakresie swojej normatywnej treści zachowałaby dyrektywa stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz dyrektywa stopnia winy, o tyle ich usytuowanie w art. 53 § 1 k.k. uległoby swoistej relokacji. Stosowną modyfikacją objęto również treść oraz umiejscowienie dyrektywy indywidualnoprzewencyjnej. Sytuując ją za dyrektywą ogólnoprzewencyjną, w nowym brzmieniu wspomnianego wskazania sądowego wymiaru kary pominięto – *expressis verbis* – odwołanie się do „celów wychowawczych”. Sens wymienionej dyrektywy powiązano jedynie z „celami zapobiegawczymi”, jakie wymierzona kara powinna osiągnąć w stosunku do sprawcy. Równie dalece idącą zmianą objęto dyrektywę ogólnoprzewencyjną. Niezależnie od umiejscowienia jej przed dyrektywą indywidualnoprzewencyjną, dotychczasowy zwrot o „potrzebach w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa” zastąpiono „celami kary w zakresie społecznego oddziaływania”. W znowelizowanym art. 53 k.k. zawarto także, obok dotychczasowego katalogu okoliczności wpływających na proces sądowego wymiar kary (art. 53 § 2 k.k.), wyraźnie ukierunkowane katalogi okoliczności, tj. katalog okoliczności obciążających i łagodzących (art. 53 § 2a i b k.k.), zastrzegając przy tym, iż charakteru okoliczności obciążającej lub łagodzącej jest pozbawiona okoliczność stanowiąca znamię popełnionego przestępstwa, chyba że wystąpiła ona ze szczególnie wysokim nasileniem (art. 53 § 2c k.k.)⁷. W dalszych jed-

brzmienia analizowanych przepisów wskazano 14 marca 2023 r. Na mocy jednak ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U., poz. 403 (m.in.) regulacja ta wejdzie w życie z dniem 1 października 2023 r.

⁷ Warto w tym miejscu podkreślić, że w orzecznictwie niejednokrotnie podnoszono, że: „Okoliczność, która stanowi znamię czynu zabronionego przez ustawę karną i została już uwzględniona przez ustawodawcę przy zakreślaniu granic ustawowego zagrożenia (sankcji karnej), nie może być traktowana dodatkowo jako okoliczność wpływająca na wymiar kary w ramach tej właśnie sankcji, chyba że podlega stopniowaniu co do nasilenia lub jakości” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 9 września 2009 r., sygn. II AKa 228/09, LEX nr 534429; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2013 r., sygn. IV KK 136/13, LEX nr 1379930; zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 października 2014 r., sygn. II AKa 318/14, KZS 2015, nr 5, poz. 86, w którym stwierdzono, że: „Elementy stanu faktycznego, wchodzące w skład ustawowych znamion przestępstwa, mogą być uznane za okoliczności mające wpływ na wymiar kary wyłącznie wtedy, gdy mają charakter stopniowalny (...)”. Zob. także m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 16 maja 2019 r., sygn. II AKa 107/19, LEX nr 2696478, w którym podniesiono, że: „Okoliczności należące do znamion danego przestępstwa nie mogą być w zasadzie traktowane jako okoliczności wpływające na zastrzeżenie lub złagodzenie kary. Okoliczności te mogą być jednak traktowane jako wpły-

nostkach redakcyjnych, tj. w art. 53 § 2d i e k.k. wskazano dodatkowo, iż okolicznością obciążającą bądź łagodzącą nie jest okoliczność niebędąca znamieniem przestępstwa, jeżeli stanowi ona podstawę zaostrożenia bądź złagodzenia odpowiedzialności karnej sprawcy.

2. *Ratio legis* wprowadzenia katalogu okoliczności obciążających i łagodzących do przepisów Kodeksu karnego z 1997 r.

Koncentrując się w niniejszym opracowaniu na wybranych zmianach art. 53 k.k., a precyzując na nowo sformułowanym (dodanym) katalogu okoliczności obciążających, jakie sąd powinien uwzględnić przy wymiarze kary (art. 53 § 2a k.k.), należałoby – na przedpolu właściwych rozważań – wspomnieć, iż twórcy Kodeksu karnego z 1997 r. celowo nie przewidzieli w nim (*in statu nascendi*) katalogu okoliczności, które determinowałyby bądź surowszy, bądź też łagodniejszy wymiar kary⁸. Rezygnacja z wprowadzenia wspomnianego podziału okoliczności, bliska zresztą tradycji poprzednich kodyfikacji karnych, wynikała – jak można zasadnie przypuszczać – nie tylko z zaufania dla kompetencji sędziowskich, lecz także z przekonania, że nie sposób byłoby, oczywiście z pewnymi wyjąt-

wające na wymiar kary wtedy, gdy w rachubę wchodzi okoliczności podlegające stopniowaniu co do ich nasilenia (np. stopień nietrzeźwości), jakości (np. stopień spowodowanego kalectwa) lub nagromadzenia. W wypadku skazania za przestępstwo na podstawie dwóch lub więcej zbiegających się przepisów okoliczności stanowiące znamiona przestępstw określonych w tych przepisach mogą być uznane za obciążające, z wyłączeniem tych, które mieszczą się w przepisie, na którego podstawie wymierzono karę”. Zob. ponadto H. P r a c k i, Wpływ znamion i okoliczności czynu na wymiar kary, Nowe Prawo 1975, nr 10–11, s. 1409 i n.

⁸ Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 152. Warto w tym miejscu wspomnieć, iż katalog okoliczności obciążających (jak również łagodzących – art. 33 § 3 k.w.) zawiera art. 33 § 4 k.w. Do kategorii okoliczności obciążających, wymienionych w Kodeksie wykroczeń, zaliczono: działanie sprawcy w celu osiągnięcia bezprawnej korzyści majątkowej; działanie w sposób zasługujący na szczególne potępienie; uprzednie ukaranie sprawcy za podobne przestępstwo lub wykroczenie; chulikański charakter wykroczenia; działanie pod wpływem alkoholu, środka odurzającego lub innej podobnie działającej substancji lub środka; popełnienie wykroczenia na szkodę osoby bezradnej lub osoby, której sprawca powinien okazać szczególne względy; popełnienie wykroczenia we współdziałaniu z małoletnim. Sygnalizując obecność niniejszych wskazań w procesie wymiaru kary za wykroczenia, należy jednocześnie zaznaczyć, że ich szczegółowa analiza, niewątpliwie interesująca (także pod względem porównawczym), wykraczałaby jednak poza ramy niniejszego opracowania.

kami, uznać *a priori*, że taka czy inna okoliczność jest bezwzględnie obciążająca czy łagodząca⁹ oraz stworzyć ich zamkniętego katalogu¹⁰.

Dokonując istotnego przemodelowania w tym zakresie, początkowo w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024¹¹, a finalnie w uchwalonej ustawie nowelizującej Kodeks karny¹², pomysłodawcy dodania do przepisów Kodeksu karnego katalogu okoliczności obciążających i łagodzących przekonywali, że tego rodzaju unormowania: „(...) występują w ustawodawstwie kilkunastu krajów europejskich, w tym m.in. Austrii, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Hiszpanii, Litwy, Łotwy, Rumunii, Słowacji, Szwecji i Włoch. Natomiast np. we Francji występują tylko okoliczności obciążające, a w Portugalii tylko okoliczności łagodzące. Proponowane rozwiązanie nawiązuje więc do instytucji funkcjonujących w porządkach tak wielu krajów europejskich, że jawi się ono jako stanowiące raczej zasadę, a nie wyjątek w procesie określania normatywnych wyznaczników trafnej reakcji karnej, które powinny być uwzględniane przy wymiarze kary”¹³.

W wyrażonej tutaj *ratio internationalis*, podbudowanej ponadto przeświadczeniem o potrzebie zabezpieczenia jednostki przed przypadkowością w zakresie wyboru właściwej co do rodzaju i wysokości kary, podkreślono również, że wprowadzony katalog okoliczności obciążających oraz okoliczności łagodzących nie jest katalogiem zamkniętym, co pozwala *ad casu* na uwzględnienie także innej, nieobjętej tymi katalogami, okoliczności¹⁴. Eksponując teoretyczne i praktyczne walory rozważanych

⁹ Zob. w tym zakresie W. Wolter, Zasady wymiaru kary w kodeksie karnym z 1969 r., Państwo i Prawo 1969, nr 10, s. 515–516.

¹⁰ Zob. w tym zakresie także A. Kania, Okoliczności łagodzące oraz obciążające przy wymiarze kary za wykroczenia, Prokuratura i Prawo 2019, nr 2, s. 63.

¹¹ <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>; dostęp 12 kwietnia 2023 r.

¹² Zob. przypis nr 5.

¹³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, s. 20, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>; dostęp 12 kwietnia 2023 r. Zob. także M. Budyn-Kulik, Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Prawo w Działaniu 2017, t. 30, s. 37 i n.

¹⁴ *Ibidem*, s. 19. W uzasadnieniu wspomnianego projektu nowelizacyjnego stwierdzono, że: „Ukształtowanie katalogów okoliczności łagodzących i okoliczności obciążających jako otwartych jest rozwiązaniem wzmacniającym możliwość indywidualizacji rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie, pozwalającym sądowi potraktować jako okoliczność jednego lub drugiego rodzaju inną okoliczność niż wymienione w ustawie, jeżeli w sposób przekonujący będzie w stanie uzasadnić nadanie jej takiego znaczenia. Wprowadzając ustawowe okoliczności łagodzące i obciążające, projekt ma na celu ukierunkowanie sądu na szczególne ich uwzględnienie przy wymiarze kary. Proponowane okoliczności

okoliczności, w uzasadnieniu projektu nowelizacyjnego zaakcentowano dodatkowo, że ich obecność będzie sprzyjać transparentności, czytelności orzeczeń, a nawet lepszemu ochronie interesu pokrzywdzonego¹⁵.

3. Katalog okoliczności obciążających uwzględnianych w procesie sądowego wymiaru kary

W praktyce sądowej z okresu obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r. uwzględnienie okoliczności obciążających (jak i łagodzących) przy wymiarze kary za przestępstwa nie stanowi w istocie żadnej nowości¹⁶. Niezależnie od ogólnej poprawności kwalifikowania przez sądy danej okoliczności jako obciążającej bądź łagodzącej¹⁷, ustawodawca zdecydował się (z racji wskazanych wcześniej powodów) na ich normatywną kategoryzację.

Wśród – interesujących z punktu widzenia niniejszego opracowania – okoliczności obciążających na pierwszym miejscu została wymieniona uprzednia karalność za przestępstwo umyślne lub podobne przestępstwo nieumyślne (art. 53 § 2a pkt 1 k.k.)¹⁸. W ten sposób literalnie prze-

są już obecnie uwzględniane w orzecznictwie, jednakże nadanie im charakteru ustawowego spowoduje konieczność głębszego rozważenia ich wpływu na rozstrzygnięcia i wyjaśnienia tego wpływu w uzasadnieniach wyroków”.

¹⁵ *Ibidem*. W ocenie projektodawców: „Ustawowy katalog okoliczności łagodzących będzie oddziaływał także motywacyjnie na sprawcę po popełnieniu przestępstwa, który będzie miał zagwarantowane, że w przypadku np. naprawienia szkody zostanie to uznane za okoliczność łagodzącą, co może przyczynić się do lepszemu ochronie interesu pokrzywdzonego”. Twórcy niniejszej nowelizacji zastrzegli dodatkowo, iż uznaniu sądu pozostawiono konieczność ewentualnego wartościowania (względem siebie) okoliczności łagodzących oraz okoliczności obciążających

¹⁶ Zob. m.in. E. Mazur, Problematyka relatywizacji modelu sądowego wymiaru kary w praktyce sądowej w kontekście prowadzonych badań empirycznych, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2006, nr 1, s. 95 i n.

¹⁷ W odniesieniu do okoliczności obciążających zob. m.in.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 października 2021 r., sygn. II AKa 110/20, LEX nr 3287195; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 13 września 2012 r., sygn. III K 69/12, LEX nr 1237536; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 grudnia 2012 r., sygn. II AKa 427/12, LEX nr 1312252; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. II AKa 157/06, Legalis nr 81575.

¹⁸ Zob. w tym zakresie art. 52 k.k. z 1969 r.; ustawowa formuła niniejszej okoliczności obciążającej, tożsama z brzmieniem powołanego tutaj przepisu, skłaniałaby do przypomnienia, iż w orzecznictwie z okresu obowiązywania Kodeksu karnego z 1969 r. podnoszono, że „uprzednie skazanie sprawcy” zachodzi wówczas, gdy: „(...) mimo skazania prawomocnym wyrokiem, sprawca nie wyciągnął z tego faktu oczekiwanych przez sąd wniosków w zakresie prewencji szczególnej, a uprzednio orzeczonej kara nie spełnia względem niego założonych (...) celów zapobiegawczych oraz wychowawczych, co skutkowało ponownym wkroczeniem przez niego na drogę przestęp-

sądzono, że na pejoratywną ocenę zasługują sytuacje, w których sprawca – *in genere* – po raz kolejny okazuje lekceważenie porządku prawnego. Zaakcentowana tutaj „uprzednia karalność” (której jakkolwiek nie można w pełni absolutyzować¹⁹) dotyczy wyłącznie prawomocnych skazań²⁰, a precyzując tych przypadków, w których wobec sprawcy wymierzono karę. W rezultacie osobą karaną nie będzie ani osoba, wobec której orzeczono samoistnie środek karny, środek kompensacyjny bądź przepadek, ani też osoba, w stosunku do której odstąpiono od wymierzenia kary czy warunkowo umorzono postępowanie karne. Uprzednią karalność należy przy tym – *verba legis* – odnieść do kategorii czynów, kwalifikowanych jako przestępstwa. W konsekwencji poza zakresem „uprzedniej karalności” w rozumieniu art. 53 § 2a pkt 1 k.k. znajduje się uprzednia karalność m.in. za przestępstwa skarbowe, które *de facto* nie są przestępstwami²¹.

Z kolei dla wyjaśnienia istoty „umyślności”, odnoszonej do uprzedniego popełnienia przestępstwa, podstawowe znaczenie ma niewątpliwie art. 9 § 1 k.k. Z uwagi na to, iż na gruncie regulacji art. 53 § 2a pkt 1 k.k. ustawodawca nie dokonał zawężenia umyślnego popełnienia czynu do jednej z postaci zamiaru, okolicznością obciążającą może okazać się uprzednia karalność za przestępstwo popełnione z zamiarem bezpośrednim bądź ewentualnym²². Zgodnie z utrwalonym poglądem, również

stwa” – zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 1995 r., sygn. WR 178/95, LEX nr 24797.

¹⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 6 września 2016 r., sygn. II AKa 17/16, LEX nr 2761780; zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 października 2019 r., sygn. II AKa 82/19, LEX nr 3126244.

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2010 r., sygn. II KK 141/10, LEX nr 653637. Należy jednocześnie podkreślić, iż zatarcie skazania skutkuje tym, że sprawca nie był osobą karaną (art. 106 k.k.).

²¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 24 maja 2012 r., sygn. VIII Ka 385/12, LEX nr 1294021.

²² Pomijając w tym miejscu (z uzasadnionych powodów) szczegółową analizę zamiaru bezpośredniego oraz ewentualnego, wydaje się, że rozróżnienie tych postaci zamiaru trafnie oddaje m.in. stanowisko, w którym wskazano, że: „O ile zamiar bezpośredni polega na chęci realizacji wszystkich znamion czynu zabronionego przez sprawcę, to jest na podjęciu aktu woli obejmującego pewną realizację tych znamion, o tyle zamiar ewentualny (wynikowy) charakteryzuje się tym, że sprawca ma wyobrażenie określonego celu karalnego lub niekaralnego, i dążąc do jego osiągnięcia ma świadomość prawdopodobieństwa wyczerpania znamion czynu zabronionego, jednak niejako z góry akceptuje wszelkie skutki, które mogą powstać w związku z realizacją tego celu” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2019 r., sygn. II AKa 393/18, Legalis nr 2243948.

czyny o mieszanej stronie podmiotowej, tj. umyślno-nieumyślne traktuje się jako czyny popełnione umyślnie (art. 9 § 3 k.k.)²³.

Pewne kontrowersje natury interpretacyjnej może generować rozpoznanie obciążającego charakteru uprzedniej karalności za podobne przestępstwo nieumyślne (art. 53 § 2a pkt 1 k.k. *in fine*). O ile bowiem istota „nieumyślności” została dookreślona przez ustawodawcę w art. 9 § 2 k.k.²⁴, o tyle bardziej problematyczne (przynajmniej *prima facie*) okazuje się rozstrzygnięcie tego, czy kodeksową definicję „przestępstwa podobnego” z art. 115 § 3 k.k. można w pełni wykorzystać przy objaśnieniu istoty podobnych przestępstw nieumyślnych. Zgodnie z definicją ustawową, przestępstwami podobnymi są przestępstwa należące do tego samego rodzaju; przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia albo przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej uważa się za przestępstwa podobne. Wykorzystanie tej definicji, w kontekście art. 53 § 2a pkt 1 k.k. *in fine*, okaże się możliwe jedynie przy akceptacji założenia, iż w świetle art. 115 § 3 k.k. nie nastąpiło odwołanie się do znamion typów czynów zabronionych, lecz do okoliczności faktycznych, które towarzyszą konkretnym zachowaniom, wypełniającym wspomniane znamiona²⁵.

Charakter ustawowej okoliczności obciążającej nadano również wykorzystaniu bezradności, niepełnosprawności, choroby lub podeszłego wieku pokrzywdzonego (art. 53 § 2a pkt 2 k.k.). We wskazanym tutaj gronie potencjalnych pokrzywdzonych znalazły się niewątpliwe te oso-

²³ Zob. m.in. T. Kozioł, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009, s. 102 i n.

²⁴ Przybliżając istotę nieumyślności trafnie zauważono, że: „Samo naruszenie reguł ostrożności wymaganych w danych okolicznościach nie wypełnia znamion czynu charakteryzującego się nieumyślnością. Konieczne jest wskazanie konkretnej reguły i powiązanie jej naruszenia z popełnieniem czynu zabronionego. Ustawa w art. 9 § 2 k.k. wyróżnia świadomą nieumyślność, jeżeli sprawca przewidywał możliwość popełnienia czynu zabronionego i nieświadomą nieumyślność, jeżeli sprawca nie przewidywał popełnienia czynu zabronionego, ale popełnienie takiego czynu mógł przewidzieć. Możliwość przewidzenia popełnienia czynu zabronionego, o której mowa w art. 9 § 2 k.k., nie odnosi się do indywidualnych możliwości sprawcy wynikających z jego osobowości, wykształcenia, stanu zdrowia itp., lecz jest wyznaczana według możliwości modelowego obywatela o właściwych do wykonywania danej czynności kwalifikacjach, sumiennie traktującego swoje obowiązki. Nie będzie popełnieniem czynu zabronionego realizacja przedmiotowych znamion tego czynu w sytuacji, gdy nie jest to normalne następstwo podjętych przez sprawcę czynności” – zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2022 r., sygn. III KK 380/20, Legalis nr 2740841.

²⁵ Zob. w tym zakresie P. Daniluk, *Przestępstwa podobne w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013, s. 401 i n. Zob. też uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2002 r., sygn. I KZP 33/02, OSNKW 2002, nr 11–12, poz. 93.

by, które wymagałyby okazania większej czy wręcz nawet szczególnej wrażliwości oraz empatii ze strony społeczeństwa, a nie wykorzystania określonego rodzaju słabości.

Uwzględniając dotychczasowe stanowisko judykatury, które może okazać się pomocne przy objaśnieniu stanu „bezradności”, warto przypomnieć, że w jego świetle osoba bezradna: „(...) to osoba o takich właściwościach lub znajdująca się w takiej sytuacji, iż została pozbawiona możliwości dysponowania sobą (...). Źródłem bezradności nie muszą być koniecznie przyczyny o charakterze fizycznym lub fizjologicznym. Może to być kalectwo, osłabienie fizyczne, ale także niemożność radzenia sobie w danej sytuacji na skutek różnych obiektywnych, a także subiektywnych powodów. (...) Owa bezradność może wynikać z pozostawania pod wpływem hipnozy, narkozy, odurzenia alkoholem lub narkotykami, czy też nieprzytomności. Znamię bezradności pełni funkcję dopełniającą wobec »wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej braku zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania postępowaniem«²⁶. Z powyższego wynika zatem, że stan bezradności łączy się z niemożnością podjęcia lub realizacji decyzji woli²⁷, czyli inaczej mówiąc z niezdolnością wyrażenia sprzeciwu ofiary wobec zachowania sprawcy²⁸.

Przybliżając następnie sens pojęcia „niepełnosprawności”, należałoby wskazać, że na gruncie rodzimego ustawodawstwa zostało ono normatywnie zdefiniowane jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy (art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych²⁹). Mając na względzie ogólnie niekwestionowany podział na niepełnospraw-

²⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2015 r., sygn. V KK 36/15, *Legalis* nr 1281638; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2006 r., sygn. IV KK 41/06, *OSNwSK* 2006, nr 1, poz. 880.

²⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 107/12, *KZS* 2012, nr 10, poz. 55; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 września 2010 r., sygn. II AKa 213/10, *KZS* 2011, nr 1, poz. 76.

²⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2016 r., sygn. III KK 489/15, *Legalis* nr 1460767; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. II KK 19/14, *Legalis* nr 993236.

²⁹ Tekst jedn. z dnia 16 listopada 2022 r., *Dz. U.* z 2023 r., poz. 100. Zastrzec jednak należy, iż pojęcie niepełnosprawności jest definiowane także w aktach prawnych o charakterze ponadnarodowym. Zob. szerzej na ten temat M. Paluszkiewicz, *Prawne pojęcie niepełnosprawności*, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2015, t. XCV, s. 79–80.

ność fizyczną oraz intelektualną³⁰, warto przy tym nadmienić, iż zgodnie z art. 3 powołanej ustawy wyróżnia się trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany oraz lekki, których specyfikę objaśniają dalsze przepisy cytowanej ustawy³¹. Jednocześnie poza dyskusją pozostaje, że zjawisko niepełnosprawności ma w istocie złożony, interdyscyplinarny charakter. Jego pełne rozpoznanie wymagałoby uwzględnienia jeszcze innych aspektów, w tym medycznych, socjologicznych, filozoficznych oraz psychologicznych³². Zaproponowana tutaj identyfikacja rozumienia niepełnosprawności wymagałaby zatem podkreślenia, iż z perspektywy podjętych rozważań karnistycznych surowszy wymiar kary będą uzasadniały te przypadki wykorzystania niepełnosprawności pokrzywdzonego, które w istocie umożliwiły bądź choćby ułatwiły sprawcy popełnienie przestępstwa.

Okolicznością obciążającą w świetle analizowanej regulacji art. 53 § 2a pkt 2 k.k. jest także wykorzystanie choroby pokrzywdzonego. W przypadku tej okoliczności obciążającej ustawodawca nie skonkretyzował ani rodzaju, ani też ewentualnego stopnia zawansowania czy natężenia choroby. W ten sposób pominięto zwroty znamienne dla innych przepisów kodeksowych, w których wyeksponowano m.in. ciężką chorobę nieuleczalną lub długotrwałą, chorobę realnie zagrażającą życiu, trwałą chorobę psychiczną (art. 156 § 1 pkt 2 k.k.), chorobę weneryczną, chorobę zakaźną (art. 161 § 2 k.k.), chorobę psychiczną (art. 198 k.k.), chorobę zawodową (art. 221 k.k.). Dla skonkretyzowania wspomnianej okoliczności pomocnicze znaczenie może mieć Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD–10), opracowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) i opublikowana

³⁰ Zob. m.in. art. 56 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. z dnia 17 listopada 2021 r., Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 ze zm.

³¹ W tym miejscu warto choćby wspomnieć, iż zgodnie z art. 4 powołanej ustawy: a) do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji; b) do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych; c) do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych, dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

³² Zob. M. Paluszkiewicz, *op. cit.*, s. 77.

w 1992 r. Dla uniknięcia ewentualnych nieporozumień, wypada nadmienić, iż w 2018 r. zostały zakończone prace nad nową wersją tej klasyfikacji (ICD–11), która stanowi zmodernizowaną wersję swojej poprzedniczki (ICD–10). Wspomniana rewizja Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD–11) obowiązuje już *de facto* od 1 stycznia 2022 r. Wielu krajom, w tym Polsce, zagwarantowano pięcioletni okres przejściowy na jej pełne wdrożenie³³.

W kontekście wskazanej okoliczności trzeba również zaznaczyć, iż jej obciążający wymiar zaktualizuje się m.in. wówczas, gdy czynniki chorobowe spowodują, że pokrzywdzony nie będzie w stanie skutecznie sprzeciwić się zachowaniu sprawcy, co przykładowo może wynikać z braku możliwości rozpoznania znaczenia czynu, godzącego w jego dobra.

Poważniejsze trudności interpretacyjne generuje dookreślenie „podeszłości wieku” (art. 53 § 2a pkt 2 *in fine* k.k.). Choć wymieniona okoliczność (sama w sobie) nie stanowi nowości nawet na gruncie przepisów Kodeksu karnego (zob. art. 225 § 4 k.k.), to jednak brak „liczbowego” skonkretyzowania (i w konsekwencji zawężenia) tego pojęcia implikuje już *prima facie* pewne kontrowersje. Pomocna, przynajmniej w pewnym stopniu, może okazać się klasyfikacja, jaką zaproponowała Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), w świetle której osobą w podeszłym wieku, jest osoba w wieku 65–74 lat³⁴. Jednocześnie wydaje się, że przy objaśnianiu „podeszłości wieku” nie sposób byłoby (z perspektywy rodzimej wykładni) zaaprobować możliwości prostego utożsamienia osoby w podeszłym wieku z „osobą starszą”, o której mowa w art. 4 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych. Zgodnie z powołaną regulacją,

³³ A. Krasowska, A. R. Depko, Diagnostyka zaburzeń preferencji seksualnych – wybrane trudności i kontrowersje, (w:) K. Eichstaedt, P. Gałęcki, A. Depko, Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa, w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń, Warszawa 2022, s. 244. Jak wskazali autorzy, decyzja o dacie wdrożenia wspomnianej klasyfikacji ICD–11 zostanie podjęta dopiero po stwierdzeniu, że krajowy system informacji jest przygotowany do posługiwania się wspomnianą klasyfikacją.

³⁴ Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) dzieli okres starości na trzy podokresy, tj.: wczesną starość (wiek podeszły) – okres między 65 a 74 rokiem życia; wiek starczy (późną starość) – okres między 75 a 90 rokiem życia; długowieczność (sędziwość) – okres po ukończeniu 90 roku życia – zob. M. Świderska, Obawy związane ze starością, *Pedagogika Rodziny* 2015, nr 5, s. 138; G. Trzpiot, J. Szoltysek, Analiza preferencji jakości życia seniorów w miastach, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* 2015, nr 248, s. 258.

osobą straszą jest każda osoba, która ukończyła 60 rok życia³⁵, bez względu (w myśl powołanej ustawy) na jakikolwiek górny próg wiekowy³⁶.

Nie deprecjonując zasygnalizowanych kontrowersji natury systematyzacyjnej, należy i w tym przypadku podkreślić, że wykorzystanie podeszłości wieku pokrzywdzonego będzie czynnikiem obciążającym przy wymiarze kary wówczas, gdy sprawca popełnia przestępstwo, „korzystając” z pewnych niedoleżności, jakie wynikają ze zmian biologicznych, powiązanych z wiekiem ofiary.

Niezależnie od dotychczas zgłoszonych wątpliwości co do prawidłowego rozumienia: wykorzystania bezradności, niepełnosprawności, choroby lub podeszłego wieku pokrzywdzonego (art. 53 § 2a pkt 2 k.k.), odrębną uwagę zwraca także niejako sztuczna „multiplikacja” pojęć w tym przepisie, służących ekspozycji niemal tych samych grup desygnatów. Potencjalne problemy przy „rozgraniczeniu” wymienionych „determinantów wiktymizacyjnych” mogą zaś z kolei skutkować ewentualnym narażeniem się na zarzut naruszenia zakazu wykładni *per non est*³⁷.

Obciążający charakter nadano także działaniom sprawcy, które prowadzą do poniżenia lub udręczenia pokrzywdzonego (art. 53 § 2a pkt 3 k.k.). Ze słownikowego punktu widzenia poniżenie oznacza: obrażenie kogoś, upokorzenie, zhańbienie³⁸. Jednocześnie ustawodawca nie przesądził czy poniżenie w rozumieniu tego przepisu jest poniżeniem subiektywnym, odczuwanym przez konkretny podmiot, czy też poniżeniem np. „w opinii publicznej”, odnoszącym się wyłącznie do publicznej reputacji pokrzywdzonego. Z kolei sens drugiego z pojęć, tj. udręczenia trzeba powiązać z dokuczeniem komuś, a zatem z przysporzeniem określonego rodzaju cierpień fizycznych lub psychicznych³⁹. W kontekście tego ostatniego znamienia warto dodać, iż na gruncie art. 53 § 2a pkt 3 k.k. (podobnie jak w art. 190a k.k.) ustawodawca nie wymaga wykazania, aby

³⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 1705.

³⁶ Wyrażonych wątpliwości interpretacyjnych nie można jednocześnie odczytać jako wyrazu programowej negacji wobec (także prawnokarnej) potrzeby uwrażliwienia względem osób starszych. Z uwagi na liczne, w tym medialnie nagłośnione sprawy, w których niejednokrotnie ofiarami są osoby starsze trudno byłoby pominąć, iż Polska należy do krajów o szczególnie „drastycznym” statusie demograficznym. Z jednego z najmłodszych wśród krajów Unii Europejskiej państwa stanie się ona, jak zauważono, w 2060 r. państwem najstarszym. Zob. M. Okólski, Wyzwania demograficzne Europy i Polski, *Studia Socjologiczne* 2010, nr 4, s. 37. Pogląd ten również przytoczono w jednej z nowszych publikacji – zob. D. Bek, A. Jaworska-Wieloch, O. Sitarz, *Prawo karne wobec naruszeń praw i wolności osób starszych*, Warszawa 2020, s. XXXI.

³⁷ D. Bek, A. Jaworska-Wieloch, O. Sitarz, *op. cit.*, s. 69 i n.

³⁸ Zob. m.in. P. Palichleb, *Zmiany art. 190a KK*, *Ius Novum* 2021, nr 4, s. 63.

³⁹ *Ibidem*.

udręczenie osiągnęło „szczególną” odmianę (zob. jednak art. 105 § 2 k.k., art. 118a § 2 pkt 2 k.k., art. 189 § 3 k.k., art. 252 § 2 k.k.).

W świetle znowelizowanych postanowień Kodeksu karnego również działaniu z premedytacją nadano obciążające znaczenie w procesie sądowego wymiaru kary (art. 53 § 2a pkt 4 k.k.)⁴⁰. Uznając zamiar przemyślany za *sui generis* „kwalifikowaną” formę zamiaru bezpośredniego, należałoby stwierdzić, iż cechuje się on dłuższym procesem podejmowania decyzji przestępczej, czyli – innymi słowy – zwiększoną aktywnością przeżyć psychicznych, poprzedzającą popełnienie czynu⁴¹. Natężenie „złej woli” sprawcy przejawia się bowiem w tym, że w sposób przebiegły, nierzadko wyrafinowany rozważa on nie tylko motywy popełnienia czynu, planuje jego popełnienie, dobiera środki, dokonuje czynności przygotowawczych⁴², a dodatkowo może nawet planować: zabezpieczenie drogi ucieczki, zatarcie śladów czy przygotowanie alibi⁴³. W konsekwencji: „Pełna premedytacja obejmuje zarówno premedytację zamiaru, jak i premedytację postanowień wiążących się z realizacją zamierzonego przestępstwa”⁴⁴.

W kontekście niniejszej okoliczności obciążającej pojawia się uzupełniające pytanie, czy można (zwłaszcza) bezwarunkowo zaaprobować pogląd, iż zamiar przemyślany jest – już z samej natury – bardziej na-

⁴⁰ Przyjęta klasyfikacja pozostaje koherentna z prezentowanym już w dawnym orzecznictwie poglądem, iż właśnie zamiar przemyślany (*dolus praemeditatus*): „(...) ma niewątpliwie wpływ na wymiar kary w sensie jej zaostrzenia” – zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1966 r., sygn. IV KR 222/65, LEX nr 114627; zob. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1935 r., sygn. II K 722/35, LEX nr 75785. We współczesnych poglądach akcentuje się także, iż działaniem z premedytacją jest działanie, w którym: „(...) sprawca planuje swój czyn, a następnie w sposób zaplanowany i przemyślany, z zimną krwią go realizuje” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 22 listopada 2012 r., sygn. II AKa 184/12, LEX nr 1264353.

⁴¹ K. D a s z k i e w i c z, *Przestępstwo z premedytacją*, Warszawa 1968, s. 11.

⁴² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 maja 2009 r., sygn. II AKa 769/09, Legalis nr 210140.

⁴³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 lutego 2013 r., sygn. II AKa 367/12, Legalis nr 739627; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 sierpnia 2011 r., sygn. II AKa 232/11, Legalis nr 402562; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 225/09, Legalis nr 250954; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 marca 2005 r., sygn. II AKa 33/05, Legalis nr 69344.

⁴⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 września 2008 r., sygn. II AKa 124/08, Legalis nr 130562. Stąd też w orzecznictwie wyrażono pogląd, że: „Premedytacja jest najmocniej potępianą formą umyślności, bo sprawca tak działający nie tylko jest w pełni świadomy każdego z elementów czynu, ale uwzględnia każdy z nich w planowaniu, obejmuje świadomością wszelkie uwarunkowania i konsekwencje, by swój cel osiągnąć i uniknąć wykrycia. Przeżywanie tego przez czas odpowiednio długi dowodzi najwyższego napięcia złej woli” – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 225/09, Legalis nr 250954.

ganny, niż zamiar nagły⁴⁵ i w rezultacie, czy akceptowalne byłoby łagodniejsze karanie m.in. takich sprawców, którzy: „(...) łamią prawo wprawdzie bez rozmysłu, ale tylko z tego powodu, że zastępują go nawykiem?”⁴⁶. Udzielając odpowiedzi negatywnej w tym zakresie, wydaje się, iż: „Nie zawsze nagłość powzięcia zamiaru wskazuje na mniejszy stopień napięcia złej woli sprawcy, gdyż może niekiedy świadczyć o łatwości decydowania się na popełnienie przestępstwa i braku jakichkolwiek hamulców moralnych przed podejmowaniem nieakceptowalnych prawnie działań. Wpływ zamiaru nagłego na karygodność zależy bowiem od tego, czy sprawca ma skłonność do ulegania emocjom, które stanowią impuls do popełnienia czynu zabronionego. W tym ostatnim wypadku nagłość zamiaru powinno się traktować wręcz jako okoliczność obciążającą”⁴⁷. Z powyższego należałoby zatem wywnioskować, że działania z premedytacją nie powinno się w sposób prosty przeciwstawiać (w zakresie konsekwencji prawnokarnych) działaniu z zamiarem nagłym. Tym samym działanie z zamiarem nagłym nie zawsze może być argumentem uniwersalnie przemawiającym za zastosowaniem łagodnej czy łagodniejszej reakcji prawnokarnej. Okoliczność ta powinna być każdorazowo diagnozowana i oceniana w realiach konkretnej sprawy.

Kolejną okolicznością obciążającą przy wymiarze kary jest popełnienie przestępstwa w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 53 § 2a pkt 5 k.k.). Charakteryzując tę okoliczność, warto przypomnieć, iż pojęcie „motywacji” zastąpiło określenia: „motyw” oraz „pobudka”, którymi operował ustawodawca w przepisach Kodeksu karnego z 1969 r. Akcentując przy tym odrębność wymienionych pojęć, jako

⁴⁵ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1995 r., sygn. III KRN 118/95, Legalis nr 29603, w którym stwierdzono, że: „Zamiar nagły jest przeżyciem, z którym zarówno nauka prawa karnego, jak i praktyka orzecznicza łączy mniejszy stopień winy. Sprawca nie ma bowiem wystarczającej dyspozycji czasowej i warunków wszechstronnego przemyślenia czynu i podejmuje taką decyzję określonego zachowania się, której – być może – w innych warunkach by nie podjął. Decyzja określonego zachowania się podjęta w sposób nagły, pod wpływem emocji (zaskoczenia, zagrożenia), bez możliwości racjonalnego rozważenia okoliczności, których rozważenie mogło doprowadzić do innego zachowania się, jest bez wątpienia mniej naganna od zamiaru przemyślanego, gdy sprawca ma czas i możliwość wszechstronnego przemyślenia czynu, a jednak przestępstwo z rozmysłem przygotowuje i następnie wykonuje”.

⁴⁶ J. G u r g u l, Głosa do wyroku SN 27 X 1995 r., III KRN 118/95, Państwo i Prawo 1996, nr 8–9, s. 179.

⁴⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 października 2017 r., sygn. V KK 201/17, OSNKW 2018, nr 2, poz. 16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 8 lutego 2018 r., sygn. II AKa 256/17, Legalis nr 2366437. Zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 grudnia 2021 r., sygn. II AKa 243/21, LEX nr 3417446.

kryterium dyferencjacji przyjmowano wówczas, że o ile „motyw” odzwierciedlał przeżycia natury intelektualnej⁴⁸, służąc wyjaśnieniu, dlaczego sprawca dopuścił się popełnienia danego przestępstwa, o tyle „pobudkę” powiązano z przeżyciami emocjonalnym, z pewnym „uczuciem”, na podłożu którego powstało dążenie do popełnienia przestępstwa⁴⁹. Zaproponowane tutaj rozróżnienie, obecne wprawdzie w poglądach orzecznictwa z okresu obowiązywania poprzedniego Kodeksu karnego, nie uzyskało potwierdzenia w wiedzy psychologicznej⁵⁰.

Przechodząc do objaśnienia pojęcia „motywacji” (*de lege lata* eksponowanej w przepisach Kodeksu karnego z 1997 r.), trzeba zaznaczyć, że pomimo wielu trudności przy jego zdefiniowaniu, określenie to odnosi się do opisu kompleksu procesów psychicznych sprawcy: „(...) pobudzających, regulujących i ukierunkowujących jego zachowanie, w różnym stopniu uświadomionych, które doprowadzają go do podjęcia działania przestępnego lub zaniechania ciężącego na nim obowiązku prawnego”⁵¹. Przy tak neutralnym ujęciu towarzysząca sprawcy motywacja może więc oddziaływać łagodząco bądź obciążająco na wymiar kary.

Odmianę motywacji, która *de facto* determinuje surowszy wymiar kary w świetle art. 53 § 2a pkt 5 k.k., stanowi „motywacja zasługująca na szczególne potępienie”⁵². W przepisach Kodeksu karnego nie zawarto żadnych kwantyfikatorów pozwalających na zakwalifikowanie danego rodzaju motywacji do kategorii motywacji zasługującej na szczególne potępienie⁵³. Samo pojęcie „szczególne potępienie” okazuje się nie tylko pojęciem wysoce ocennym, ale dodatkowo wymagającym stopniowania. Naganne motywy sprawcy muszą bowiem przekraczać próg „zwykłego” potępienia przestępstwa⁵⁴. W rezultacie tylko wówczas: „(...) można

⁴⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1970 r., sygn. IV KR 72/70, Legalis nr 14640.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Na problem ten m.in. zwracali uwagę: K. Daszkiewicz, Motyw przestępstwa, *Palestra* 1961, nr 9, s. 60 i n.; J. Świtka, Krytyka kodeksowego pojęcia „pobudka”, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1975, vol. XXII, s. 260 i n.

⁵¹ P. Marcinkiewicz, Motywacja sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka odpowiedzialności karnej, *Prokuratura i Prawo* 2011, nr 5, s. 25.

⁵² Jak już zauważono w dotychczasowym orzecznictwie, motywacja działania sprawcy zasługująca na szczególne potępienie jest taką okolicznością negatywną, która nie tylko (w przypadku określonych typizacji) kwalifikuje czyn sprawcy, ale także wpływa na zaostrzenie sądowego wymiaru kary – zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 października 2016 r., sygn. II AKa 169/16, Legalis nr 1576825.

⁵³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 stycznia 2002 r., sygn. II AKa 308/01, LEX nr 56696.

⁵⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 maja 2014 r., sygn. II AKa 83/14, Legalis nr 2180743.

przyjąć, iż sprawca działał w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, gdy mamy do czynienia z motywacją (wyjątkowo brakiem wyraźnej motywacji) zasługującą (...) na potępienie w najwyższym stopniu i o szczególnym zabarwieniu, wywołującym ponadprzeciętne bardzo silne oburzenie społeczne, a wręcz odrazę⁵⁵.

Okoliczność obciążającą stanowi także popełnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej ofiary albo z powodu jej bezwyznaniowości (art. 53 § 2a pkt 6 k.k.). Uwzględnienie wspomnianej okoliczności zaktualizuje się w przypadkach popełnienia przestępstw nie tyle z powodu uczucia pewnej dezaprobaty, antypatii, uprzedzenia, co raczej ze względu na brak akceptacji, silną niechęć, złość czy wręcz wrogość wobec wskazanych grup chronionych⁵⁶. Niezależnie od tak zwięzłego wyjaśnienia, poza dyskusją pozostaje, iż zaakcentowana: „(...) cecha »silnej niechęci, wrogości do kogoś« nie jest cechą diagnostyczną. Nie wiadomo bowiem, jak określić, czy niechęć jest silna, czy też nie⁵⁷.

Wyeksponowane w dalszym fragmencie art. 53 § 2a pkt 6 k.k. pojęcie „przynależności narodowej” należy powiązać z poczuciem tożsamości

⁵⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. II AKa 394/13, KZS 2014, nr 2, poz. 67; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 października 2016 r., sygn. II AKa 169/16, Legalis nr 1576825; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 czerwca 2014 r., sygn. II AKa 97/14, Legalis nr 992570; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 kwietnia 1999 r., sygn. II AKa 12/99, Legalis nr 44618; w orzecznictwie wskazano także, że: „Pojęcie »motywacja zasługująca na szczególne potępienie« można interpretować podobnie jak pojęcie »niska pobudka«. Najczęściej będzie tu chodzić o zemstę, chęć wzbogacenia się za wszelką cenę, pomówienie kogoś, naruszenie jego godności osobistej itp.” – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2006 r., sygn. V KK 184/05, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 466. Zob. ponadto wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 21 października 2015 r., sygn. II AKa 157/15, Legalis nr 1359658. Kwestią sporną może okazać się ustalenie, czy wystąpienie tego rodzaju motywacji „aktualizuje się (*in concreto*) wyłącznie wówczas, gdy sprawca (któremu przypisuje się tę motywację), działa w zamiarze bezpośrednim (zob. m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11 czerwca 2015 r., sygn. II AKa 85/15, LEX nr 1782026), czy też również możliwe jest jej wystąpienie w sytuacji, gdy sprawca popełnia przestępstwo w zamiarze ewentualnym (zob. m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 grudnia 2015 r., sygn. II AKa 370/15, LEX nr 2031188; M. B u d y n, Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy), Prokuratura i Prawo 2000, nr 9, s. 37; zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2005 r., sygn. III KK 297/04, LEX nr 200065; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. II AKa 231/20, LEX nr 3322657.

⁵⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2019 r., sygn. IV KK 38/18, Legalis nr 1875255.

⁵⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 2014 r., sygn. SK 65/12, OTK-A 2014, nr 2, poz. 14.

narodowej. Tym samym fakt posiadania konkretnego obywatelstwa nie musi przekładać się na subiektywne poczucie związania z danym państwem⁵⁸. Z kolei przy objaśnianiu „przynależności etnicznej” zasadnicze znaczenie ma nie tylko sama kwestia pochodzenia, ale również uczestnictwo w tej samej kulturze, którą m.in. determinuje: język, religia, tradycja, obyczaje, światopogląd, rozumienie symboli⁵⁹. O „przynależności rasowej” (wyodrębnianej nie tylko ze względów *stricte* antropologicznych⁶⁰) decyduje zaś niewątpliwie kolor skóry. Wyróżnioną w dalszej części przepisu „przynależność polityczną” identyfikuje się zwłaszcza z popieraniem wartości, programów czy też ideologii określonej grupy politycznej. Pojęcie „przynależności wyznaniowej” służy określeniu osób wyznających konkretną religię, uczestniczących w danej wspólnocie religijnej. Wydaje się, że pojęcie to dotyczy nie tylko sformalizowanych (zarejestrowanych) wspólnot religijnych, ale również o prawnie nieuregulowanej sytuacji. Natomiast cecha „bezwyznaniowości” wynika z braku przynależności do jakiegokolwiek wspólnoty religijnej i wyraża się (co jakkolwiek nie jest przyjmowane bez zastrzeżeń⁶¹) w światopoglądzie ateistycznym czy areligijnym⁶².

Do okoliczności obciążających zaliczono również działanie ze szczególnym okrucieństwem (art. 53 § 2a pkt 7 k.k.). Z literalnego brzmienia powołanej regulacji wynika, że nie każde okrucieństwo sprawcy można zakwalifikować jako okoliczność obciążającą w procesie sądowego wymiaru kary, lecz *de facto* musi to być jego „szczególna” odmiana. Tymczasem (podobnie zresztą, jak w przypadku motywacji zasługującej na szczególne potępienie) już nawet samo oddzielenie „okrucieństwa” od „szczególnego okrucieństwa” stanowi złożony problem interpretacyjny, skoro przecież nie istnieje żadna „skala okrucieństwa”, która pozwoliłaby

⁵⁸ I. Wrońska, Specyfika pojęcia „przynależność do Narodu Polskiego” w stosunkach międzynarodowych – uwagi na tle realizacji ustawy o Karcie Polaka, przez polskie służby konsularne, (w:) P. Czubik, W. Burek (red.), Wybrane zagadnienia współczesnego prawa konsularnego (z perspektywy prawa i praktyki międzynarodowej oraz polskiej), Kraków 2014, s. 271.

⁵⁹ E. Szczecińska-Musielak, Przejawy etniczności we współczesnym świecie. Zarys problematyki, *Kultura–Media–Teologia* 2014, nr 19, s. 81.

⁶⁰ D. Drózd, Zbrodnia ludobójstwa w międzynarodowym prawie karnym, Warszawa 2010, s. 157–159.

⁶¹ Zob. M. Tomkiewicz, Przepęstwa z nienawiści” na tle wyznaniowym w prawie polskim, *Forum Teologiczne* 2015, t. XVI, s. 52.

⁶² J. Sobczak, W. Sobczak, Ograniczanie człowieka w jego prawach ze względu na przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K* 2012, vol. XIX, s. 74 i lit. tam podana.

na jego proste odmierzenie⁶³. Niezależnie od potencjalnych trudności warto m.in. wspomnieć o prezentowanym w orzecznictwie poglądzie, zgodnie z którym: „(...) o okrucieństwie jako okoliczności obciążającej, należy mówić wtedy, gdy jest ono wykładnikiem cech podmiotowych oskarżonego, jego stosunku do pokrzywdzonego, czy do przestępnego działania jako środka do osiągnięcia jakiegoś celu”⁶⁴. Stwierdzenie „szczególnego okrucieństwa” będzie niewątpliwie aktualizowało się w przypadkach wyjątkowo nagannego, odrażającego, a wręcz bestialskiego, sadystycznego sposobu działania sprawcy⁶⁵, przejawiającego się – innymi słowy – w swoistej „nadbudowie” cierpień doznawanych przez ofiary⁶⁶. Przybliżając sens niniejszej okoliczności obciążającej, trzeba jednocześnie podkreślić, że – pomimo kazuistycznie prezentowanych, licznych przykładów zachowań szczególnie okrutnych – rozpoznania istoty „szczególnego okrucieństwa” nie można opierać na abstrakcyjnych próbach wypracowania niezawodnych i precyzyjnych kryteriów⁶⁷. Na pełną aprobatę zasługuje stanowisko Sądu Najwyższego, w którym podniesiono, że: „Znamię „szczególnego okrucieństwa” (...) jest nie tylko kwestią wykładni prawa, dającą się rozwiązać generalnie przez przyjęcie jednoznacznej i precyzyjnej, abstrakcyjnej definicji tego pojęcia, w istocie swej ocennego, ile kwestią faktu, która musi być rozważana każdorazowo w powiązaniu z konkretną sytuacją i charakteryzującym ją indywidualnymi okolicznościami”⁶⁸.

Wśród ustawowych okoliczności obciążających przy wymiarze kary wymieniono także popełnienie przestępstwa w stanie po spożyciu alkoholu lub środka odurzającego, jeżeli ten stan był czynnikiem prowadzącym do popełnienia przestępstwa lub istotnego zwiększenia jego skutków (art. 53 § 2a pkt 8 k.k.)⁶⁹. Obciążający charakter wspomnianej okoliczno-

⁶³ A. M. Kania, Znamię „szczególnego okrucieństwa” w orzecznictwie sądowym, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2009, t. XXV, s. 40 i n.

⁶⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1978 r., sygn. II KR 242/78, Legalis nr 21172.

⁶⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 lipca 2004 r., sygn. II AKa 139/04, LEX nr 148554.; R. K o k o t, Zabójstwo ciężkie (kwalifikowane) w nowym kodeksie karnym, Prokuratura i Prawo 1997, nr 11, s. 19.

⁶⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1978 r., sygn. IV KR 52/78, OSNKW 1978, nr 12; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2001 r., sygn. II AKa 168/00, Legalis nr 54626.

⁶⁷ K. S t ę p i e ń, Szczególne okrucieństwo jako znamię kwalifikowanego typu przestępstwa zgwałcenia (art. 197 § 3 k.k.), Przegląd Sądowy 2000, nr 10, s. 5.

⁶⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 1972 r., sygn. V KRN 33/72, OSNKW 1972, nr 9, poz. 136.

⁶⁹ Aktualne w tym zakresie pozostaje stanowisko Sądu Najwyższego, w którym podniesiono, że: „Pojęcie środka odurzającego (...) obejmuje nie tylko środki odurzające

ści może niewątpliwie wynikać z przekonania ustawodawcy, że pod wpływem wymienionych środków pojawia się nierzadko „nadmierna pewność siebie, skłonność do ryzyka i zuchwalstwo”⁷⁰, które sprzyjają lekceważeniu dbałości nawet o własne bezpieczeństwo⁷¹. W normatywnej konstrukcji niniejszej okoliczności wyeksponowano przy tym związek pomiędzy spożyciem alkoholu lub środka odurzającego a zachowaniem sprawcy⁷². Okolicznością obciążającą nie jest więc *verba legis* wykazanie, że sprawca w chwili czynu znajdował się w stanie wskazującym na spożycie alkoholu lub środka odurzającego, lecz ustalenie powiązania przyczynowego pomiędzy spożywanym przez sprawcę alkoholem (lub środkiem odurzającym) a popełnionym przez niego czynem lub istotnym zwiększeniem jego skutków.

Katalog okoliczności obciążających zamyka, zasługujące na pejoratywną ocenę zachowanie, polegające na popełnieniu przestępstwa we współdziałaniu z nieletnim lub z wykorzystaniem jego udziału (art. 53 § 2a pkt 9 k.k.)⁷³. Ujemna ocena podejmowania tego rodzaju zachowań wynika przede wszystkim z tego, iż kryminalne współdziałanie z nieletnim lub wykorzystanie jego udziału w popełnieniu przestępstwa godzi w prawidłowy rozwój, a zwłaszcza w proces kształtowania systemu wartości

wskazane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (...), lecz również inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem” – zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2007 r., sygn. I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 22. Zob. też w tym zakresie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2014 r., sygn. II KK 219/14, LEX nr 1567466.

⁷⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1966 r., sygn. VI KO 54/61, OSNKW 1963, nr 10, poz. 179.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² Pojęcie stanu nietrzeźwości zostało wyjaśnione w art. 115 § 16 k.k. Zgodnie z tym przepisem, stan nietrzeźwości w rozumieniu przepisów Kodeksu karnego zachodzi, gdy: 1) zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub 2) zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość. Dla odróżnienia warto wspomnieć, że z kolei stan po użyciu został zdefiniowany w art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. z dnia 24 listopada 2022 r., Dz. U. z 2023 r., poz. 165. Stan ten zachodzi wówczas, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do: 1) stężenia we krwi od 0,2‰ do 0,5‰ alkoholu albo 2) obecności w wydychanym powietrzu od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³.

⁷³ Warto w tym miejscu podkreślić, że o ile w świetle art. 53 § 2 k.k. jedną z *de facto* janusowych okoliczności wpływających na wymiar kary pozostaje popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, o tyle na gruncie proponowanej regulacji art. 53 § 2a pkt 9 k.k. popełnienie przestępstwa we współdziałaniu z nieletnim lub z wykorzystaniem jego udziału uznano – *expressis verbis* – za okoliczność obciążającą przy wymiarze kary.

młodego człowieka⁷⁴. Niezależnie od powyższej prawidłowości, wypadaloby jednak zaszygnalizować, iż obciążające znaczenie tej okoliczności zmaleje niewątpliwie wówczas, gdy różnica wieku pomiędzy współdziałającymi okaże się nieznaczna⁷⁵.

Odwołanie się do pojęcia „nieletniego” w treści art. 53 § 2a pkt 9 k.k. wymaga dodatkowo (dla zachowania przejrzystości i uniknięcia nieporozumień) zwrócenia uwagi, że o ile z perspektywy rozważań *stricte* karnistycznych nieletnim jest ten, kto nie ukończył lat 17 (art. 10 k.k.), o tyle zaś z punktu widzenia art. 1 ust. 2 w zw. z ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁷⁶, nieletnim jest: w sprawach o demoralizację – osoba, która ukończyła 10 lat i nie jest pełnoletnia; w postępowaniu w sprawach o czyny karalne – osoba, która dopuściła się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat; w zakresie wykonywania środków wychowawczych, środka leczniczego lub środka poprawczego – osoba, względem której środki te zostały orzeczone, nie dłużej niż do ukończenia przez nią 21 lat (chyba że powołana ustawa stanowi inaczej).

Przy dokonywaniu wykładni analizowanej okoliczności obciążającej trzeba też zaznaczyć, że może się ona zaktualizować nie tylko w przypadkach sprawczych form popełnienia przestępstwa.

4. Uwagi końcowe

Przeprowadzone rozważania skłaniają przede wszystkim do wniosku, że wykładnia kodeksowych okoliczności obciążających, uwzględnianych w procesie sądowego wymiaru kary, nie powinna *in genere* nastroczać poważniejszych wątpliwości interpretacyjnych. Choć wprowadzenie do przepisów Kodeksu karnego katalogu tego rodzaju okoliczności (jak i okoliczności łagodzących) może mieć wprawdzie pewne znaczenie pomocnicze dla ukształtowania sądowego wymiaru kary, to jednak ich roli nie sposób byłoby także przeceniać. Uwzględnienie tego rodzaju okoliczności przy wymiarze kary było zresztą możliwe od momentu wejścia w życie Kodeksu karnego z 1997 r., za czym przemawia „otwarty” cha-

⁷⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., sygn. VI KZP 13/75, OSNKW 1976, nr 7–8, poz. 86.

⁷⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 1980 r., sygn. V KRN 189/80, OSNKW 1980, nr 10–11, poz. 81. Zob. także A. Barczak-Oplustil, Prezydencki projekt nowelizacji Kodeksu karnego i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (kilka uwag krytycznych), *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2016, z. 3, s. 28.

⁷⁶ Dz. U. z 2022 r., poz. 1700.

rakter regulacji z art. 53 § 2 k.k. Wobec powyższego trudno w pełni rozproszyć podejrzenia, czy obecność katalogu okoliczności obciążających (oraz łagodzących), mającego wyraźnie kazuistyczne zabarwienie, nie okaże się, przynajmniej w pewnym stopniu, po prostu zbędna.

Bibliografia

Literatura

1. Barczak-Oplustil A., Prezydencki projekt nowelizacji Kodeksu karnego i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (kilka uwag krytycznych), *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2016, z. 3.
2. Bek D., Jaworska-Wieloch A., Sitarz O., *Prawo karne wobec naruszeń praw i wolności osób starszych*, Warszawa 2020.
3. Budyn M., Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy), *Prokuratura i Prawo* 2000, nr 9.
4. Budyn-Kulik M., Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej, *Prawo w Działaniu* 2017, t. 30.
5. Daszkiewicz K., *Motywy przestępstwa*, Palestra 1961, nr 9.
6. Daszkiewicz K., *Przestępstwo z premedytacją*, Warszawa 1968.
7. Dróżdż D., *Zbrodnie ludobójstwa w międzynarodowym prawie karnym*, Warszawa 2010.
8. Gurgul J., Glosa do wyroku SN 27 X 1995 r., III KRN 118/95, *Państwo i Prawo* 1996, nr 8–9.
9. Kania A., Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego, *Zielona Góra* 2016.
10. Kania A., Kierunki zmian w zakresie sądowego wymiaru kary (wybrane problemy w perspektywie najnowszych propozycji legislacyjnych), *Studia Prawnoustrojowe* 2019, t. 43.
11. Kania A., Okoliczności łagodzące oraz obciążające przy wymiarze kary za wykroczenia, *Prokuratura i Prawo* 2019, nr 2.
12. Kania A. M., Znamię „szczególnego okrucieństwa” w orzecznictwie sądowym, *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 2009, t. XXV.
13. Kokot R., Zabójstwo ciężkie (kwalifikowane) w nowym kodeksie karnym, *Prokuratura i Prawo* 1997, nr 11.
14. Krasowska A., Depko A. R., Diagnostyka zaburzeń preferencji seksualnych – wybrane trudności i kontrowersje, (w:) K. Eichstaedt, P. Gałęcki, A. Depko, *Metodyka pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa, w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń*, Warszawa 2022.

15. Marcinkiewicz P., Motywacja sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka odpowiedzialności karnej, *Prokuratura i Prawo* 2011, nr 5.
16. Mazur E., Problematyka relatywizacji modelu sądowego wymiaru kary w praktyce sądowej w kontekście prowadzonych badań empirycznych, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2006, nr 1.
17. Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997.
18. Okólski M., Wyzwania demograficzne Europy i Polski, *Studia Socjologiczne* 2010, nr 4.
19. Palichleb P., Zmiany art. 190a KK, *Ius Novum* 2021, nr 4.
20. Paluszkiwicz M., Prawne pojęcie niepełnosprawności, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2015, t. XCV.
21. Pracki H., Wpływ znamion i okoliczności czynu na wymiar kary, *Nowe Prawo* 1975, nr 10–11.
22. Sobczak J., Sobczak W., Ograniczanie człowieka w jego prawach ze względu na przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K* 2012, vol. XIX.
23. Stępień K., Szczegółne okrucieństwo jako znamię kwalifikowanego typu przestępstwa zgwałcenia (art. 197 § 3 k.k.), *Przegląd Sądowy* 2000, nr 10.
24. Szczecińska-Musielak E., Przejawy etniczności we współczesnym świecie. Zarys problematyki, *Kultura–Media–Teologia* 2014, nr 19.
25. Świdarska M., Obawy związane ze starością, *Pedagogika Rodziny* 2015, nr 5.
26. Świtka J., Krytyka kodeksowego pojęcia „pobudka”, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 1975, vol. XXII.
27. Tomkiewicz M., „Przestępstwa z nienawiści” na tle wyznaniowym w prawie polskim, *Forum Teologiczne* 2015, t. XVI.
28. Trzpiot G., Szoltysek J., Analiza preferencji jakości życia seniorów w miastach, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* 2015, nr 248.
29. Warylewski J., Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Rozdział XXV Kodeksu karnego. Komentarz, Warszawa 2001.
30. Wolter W., Zasady wymiaru kary w kodeksie karnym z 1969 r., *Państwo i Prawo* 1969, nr 10.
31. Wrońska I., Specyfika pojęcia „przynależność do Narodu Polskiego” w stosunkach międzynarodowych – uwagi na tle realizacji ustawy o Karcie Polaka, przez polskie służby konsularne, (w:) P. Czubik, W. Burek (red.), *Wybrane zagadnienia współczesnego prawa konsularnego (z perspektywy prawa i praktyki międzynarodowej oraz polskiej)*, Kraków 2014.

32. Wróblewski B., Świda W., Sędziowski wymiar kary w Rzeczypospolitej Polskiej. Ankieta, Wilno 1939.

Akty prawne

1. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2022 r., Dz. U., poz. 2600. Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U., poz. 403.
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. z dnia 17 listopada 2021 r., Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 ze zm.
3. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. z dnia 24 listopada 2022 r., Dz. U. z 2023 r., poz. 165.

Orzecznictwo

1. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2007 r., sygn. I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 22.
2. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2002 r., sygn. I KZP 33/02, OSNKW 2002, nr 11–12, poz. 93.
3. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., sygn. VI KZP 13/75, OSNKW 1976, nr 7–8, poz. 86.
4. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 1966 r., sygn. VI KO 54/61, OSNKW 1963, nr 10, poz. 179.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2022 r., sygn. III KK 380/20, Legalis nr 2740841.
6. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2019 r., sygn. IV KK 38/18, Legalis nr 1875255.
7. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 października 2017 r., sygn. V KK, OSNKW 2018, nr 2, poz. 16.
8. Wyrok 201/17 Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2014 r., sygn. II KK 219/14, LEX nr 1567466.
9. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2013 r., sygn. IV KK 136/13, LEX nr 1379930.
10. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2010 r., sygn. II KK 141/10, LEX nr 653637.
11. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2006 r., sygn. IV KK 41/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 880.
12. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1995 r., sygn. III KRN 118/95, Legalis nr 29603.

13. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 1995 r., sygn. WR 178/95, LEX nr 24797.
14. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 1980 r., sygn. V KRN 189/80, OSNKW 1980, nr 10–11, poz. 81.
15. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1978 r., sygn. IV KR 52/78, OSNKW 1978, nr 12.
16. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1978 r., sygn. II KR 242/78, Legalis nr 21172.
17. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 1972 r., sygn. V KRN 33/72, OSNKW 1972, nr 9, poz. 136.
18. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1970 r., sygn. IV KR 72/70, Legalis nr 14640.
19. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1966 r., sygn. IV KR 222/65, LEX nr 114627.
20. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1935 r., sygn. II K 722/35, LEX nr 75785.
21. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2016 r., sygn. III KK 489/15, Legalis nr 1460767.
22. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2015 r., sygn. V KK 36/15, Legalis nr 1281638.
23. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. II KK 19/14, Legalis nr 993236.
24. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2006 r., sygn. V KK 184/05, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 466.
25. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2005 r., sygn. III KK 297/04, LEX nr 200065.
26. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. II AKa 231/20, LEX nr 3322657.
27. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 października 2021 r., sygn. II AKa 110/20, LEX nr 3287195.
28. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 grudnia 2021 r., sygn. II AKa 243/21, LEX nr 3417446.
29. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 16 maja 2019 r., sygn. II AKa 107/19, LEX nr 2696478.
30. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2019 r., sygn. II AKa 393/18, Legalis nr 2243948.
31. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 października 2019 r., sygn. II AKa 82/19, LEX nr 3126244.
32. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 8 lutego 2018 r., sygn. II AKa 256/17, Legalis nr 2366437.

33. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11 czerwca 2015 r., sygn. II AKa 85/15, LEX nr 1782026.
34. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 6 września 2016 r., sygn. II AKa 17/16, LEX nr 2761780.
35. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 października 2016 r., sygn. II AKa 169/16, Legalis nr 1576825.
36. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 21 października 2015 r., sygn. II AKa 157/15, Legalis nr 1359658.
37. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 grudnia 2015 r., sygn. II AKa 370/15, LEX nr 2031188.
38. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 maja 2014 r., sygn. II AKa 83/14, Legalis nr 2180743.
39. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 czerwca 2014 r., sygn. II AKa 97/14, Legalis nr 992570.
40. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 października 2014 r., sygn. II AKa 318/14, KZS 2015, nr 5, poz. 86.
41. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 lutego 2013 r., sygn. II AKa 367/12, Legalis nr 739627.
42. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. II AKa 394/13, KZS 2014, nr 2, poz. 67.
43. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 13 września 2012 r., sygn. III K 69/12, LEX nr 1237536.
44. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 107/12, KZS 2012, nr 10, poz. 55.
45. Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 22 listopada 2012 r., sygn. II AKa 184/12, LEX nr 1264353.
46. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 grudnia 2012 r., sygn. II AKa 427/12, LEX nr 1312252.
47. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 sierpnia 2011 r., sygn. II AKa 232/11, Legalis nr 402562.
48. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 września 2010 r., sygn. II AKa 213/10, KZS 2011, nr 1, poz. 76.
49. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 maja 2009 r., sygn. II AKa 769/09, Legalis nr 210140.
50. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 9 września 2009 r., sygn. II AKa 228/09, LEX nr 534429.
51. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 225/09, Legalis nr 250954.
52. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 września 2008 r., sygn. II AKa 124/08, Legalis nr 130562.

53. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. II AKa 157/06, Legalis nr 81575.
54. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 marca 2005 r., sygn. II AKa 33/05, Legalis nr 69344.
55. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 lipca 2004 r., sygn. II AKa 139/04, LEX nr 148554.
56. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 stycznia 2002 r., sygn. II AKa 308/01, LEX nr 56696.
57. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2001 r., sygn. II AKa 168/00, Legalis nr 54626.
58. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 kwietnia 1999 r., sygn. II AKa 12/99, Legalis nr 44618.
59. Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 24 maja 2012 r., sygn. VIII Ka 385/12, LEX nr 1294021.
60. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 2014 r., sygn. SK 65/12, OTK-A 2014, nr 2, poz. 14.

Źródła internetowe

1. Uzasadnienie do przedstawionego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=846>; dostęp 12 kwietnia 2023 r.
2. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>; dostęp 12 kwietnia 2023 r.

Aggravating factors in judicial sentencing (Penal Code, Article 53(2a))

Abstract

This paper explores aggravating factors envisaged by revised Article 53(2a) of the Penal Code. It describes the role of aggravating factors in judicial sentencing, highlighting that the operative existence thereof, although somewhat controversial, does not in itself pose any risk to the individual nature and purpose of a penalty to be administered. While accepting the auxiliary role of the aggravating factors (at least to some ex-

tent), this paper draws attention to the fact consideration given to the said factors should follow careful value judgements in each case and should not be reduced to a simple algorithm.

Key words

Penalty, sentencing, judicial sentencing, aggravating factors in sentencing.